

DOKUMENTY A MATERIÁLY

DOBÝJANIE KOSTOLA V BISKUPICIACH

ENIKŐ CSUKOVITS

CSUKOVITS, E.: Siege of Church in Biskupice. *Vojenská história*, 6, 1, 2002, pp 95 – 100, Bratislava. The study deals with an extraordinary event that occurred in June 1416 in the village of Podunajské Biskupice. Two clergymen Juraj and Mikuláš stole 60 gold coins (florens, ducats, guldens) from a salt chamber in Bratislava as well as military armament for four persons. They absconded in the parish church in Biskupice where from they were dragged out by armed men led by the head of Bratislava district administration and the mayor of Bratislava. In the Ostergom archbishop's opinion it was the breach of the right of asylum and it ought to have been proved by the negotiation in which 43 witnesses participated. However, the town of Bratislava proceeded according to the rights and privileges awarded by the king Louis I in 1359 and by the king Sigismond in 1405.
Military History. Slovakia. Bratislava. 15th Century.

V júni 1416 sa dedina Biskupice neďaleko Bratislavy (vtedy Prešporka) stala dejiskom nevšednej udalosti. V pondelok po Svätotrojickej nedeli vrchnosť mesta Bratislavy podnikla riadny útok na farský Kostol svätého Mikuláša, aby sa zmocnila dvoch zločincov, ktorí sa tam ukryli. V lete a na jeseň 1416 sa táto kauza stala páľčivou nielen v Bratislavskej stolici, ale aj v celej Ostrihomskej diecéze, ako sa možno dočítať v jednom súdnom protokole o tejto udalosti. Kauzou sa totiž zakrátko začal zaoberať konzistoriálny súd. Ostrihomský arcibiskup Ján z Kaniže začal proces proti mestu Bratislava za znesvätenie biskupického kostola a cintorína. Zachované súdne písomnosti nám umožňujú pomerne podrobne priblížiť vtedajšie dianie.

Dokumenty konzistoriálneho súdництва poskytujú množstvo takých informácií, ktoré v iných prameňoch možno len sotva nájsť. Pre historiografiu sú mimoriadne cenné protokoly o výpovediach svedkov. Výpovede svedkov, ktoré sú zapísané jedna za druhou a preložené do úradného jazyka vyšetrovania, čiže latinčiny, zväčša bez osobitných úprav, reprodukujú síce jednoduchú a bežnú reč, pritom však dramaticky a farbisto vykresľujú, čo sa stalo. Nie náhodou sa práve tento druh prameňov stal v Európe podnetom pre vznik dnes už klasických historických prác o dejinách spoločnosti a dejinách mentality. Autor jednej z najznámejších takýchto prác Le Roy Ladurie na základe jedného z inkvizičných protokolov uloženého vo Vatikánskej knižnici oboznamuje čitateľa so životom a každodennosťou okcitánskej dediny Montailou v 14. storočí. Hlavným protagonistom známej knihy Karla Ginzburga, ktorá taktiež vznikla na základe inkvizičného protokolu, je bežný človek každodennosti – mlynár hlásajúci bludné názory. Štúdium konzistoriálnych súdnych spisov môže prinášať nové poznatky nielen o známych či dokonca veľmi dobre známych, alebo o zdanlivo poznaných udalostiach a osobnostiach, ako to dokazujú protokoly z procesu s Janou z Arku, ktoré skúmal a sprístupnil Georges

Duby a Andrée Duby.¹ Z uhorského hľadiska nepoznáme prameň, na základe ktorého by bolo možné podať takú dôkladnú analýzu ako v prípade obce Montailou, no konzistoriálne súdne spisy ponúkajú aj maďarským bádateľom mnohé možnosti. Pre svoju mnohorakosť sú mimoriadne cenné protokoly spísané v súvislosti s procesom svätorečenia, ale aj v textoch vypovedí menších káz a súdnych sporov možno natrafiť na cenné informácie.²

Takouto tzv. menšou – z hľadiska dotýčnych však životne dôležitou – udalosťou bolo aj dobýjanie biskupického kostola. O momentoch tejto udalosti máme pomerne rozsiahly pramený materiál. Dňa 26. júna 1416, necelé dva týždne po udalosti, vikár Matej Vicedomini de Piacenza predvolal do Ostrihomu Bratislavčanov, ktorí sa zúčastnili na dobýjaní, aby sa zodpovedali zo svojich činov.³ O tri týždne neskôr magister Valent, inak advokát a familiár ostrihomskeho arcibiskupa, predložil podanie zástupcovi vikára, komárňanskému arcidekanovi Andrejovi. Arcibiskupský advokát zhrnul delikty Bratislavčanov do piatich bodov a požadoval ich exkomunikáciu. Podľa žaloby sa bratislavský richtár, bratislavskí prisažní a celá obec (communitas) dopustili týchto zločinov:

1. pred sviatkom svätého Jána Krstiteľa vtrhli ozbrojení na majetok arcibiskupa do obce Biskupice, obľahli farský kostol.
2. šípmi a inými zbraňami zaútočili na kostol, vylomili jeho dvere, k oblokom pristavili rebríky.
3. dvoch klerikov, Juraja a Mikuláša, prisazne im sľubujúc beztriestnosť, vyviedli z kostola.
4. potom zabudnúc na prísahu ich zajali, za vlasy priviazali ku koňom a odvliekli do Bratislavy.
5. tu ich mučili, na svetskom súde odsúdili na smrť a obesili.

Podľa mestského advokáta dvaja popravení neboli klerikmi, zaobchádzali s nimi ako s obyčajnými zločincami, zlodějmi a lotrami, a ako takých ich odsúdili na smrť. Na vyšetrovanie udalosti Matej Vicedomini predvolal svedkov na oktávu sviatku Panny, čiže 15. septembra 1416 do Gutora (dnes Hamuliakovo), aby tam v prítomnosti zainteresovaných strán pod prísahou vypovedali vo veci podaných bodov obžaloby.⁴

Jeden z čistopisov protokolu o výsluchu sa zachoval v Archíve mesta Bratislavy. Na deviatich stranách sú zaznamenané vypovede 42 svedkov. Text – ako je zreteľné – zapísali dvaja

¹LE ROY LADURIE, E.: Montailou, village occitan de 1294 a 1324. Éditions Gallimard, 1994. Po maďarsky: Montailou, egy okszitán falu életrajza (1294 – 1324). Osiris Kiadó, Budapest 1997; Ginzburg, C.: Il formaggio e i vermi. 1976 Giulio Einaudi editore, Torino. Po maďarsky: A sajt és a kukacok. Egy XVI. századi molnár világképe. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1991; Les Proces de Jeanne d'Arc présentés par Georges et Andrée Duby. Édition Gallimard/Juliard, 1973. Po maďarsky: Jeanne d'Arc pereí. Európa Könyvkiadó, Budapest 1989.

²Protokol z roku 1276 o svätorečení Margity z arpádovského rodu: Monumenta Romana Episcopatus Vesprimiensis I. 165 – 383. Dôležitejšiu odbornú literatúru týkajúcu sa Margity uvádza KLANICZAY, T. – KLANICZAY, G.: Szent Margit legendái és stigmái. Argumentum Kiadó. Budapest 1994, 249 – 253. Protokoly o svätorečení Jána Kapistrána, ktorý zomrel v Uhorsku roku 1456 (neúplne) vydané: Népélet és jogalkotás a középkori Újlakon. Újvidék 1983, 11 – 89. Charakteristiku pozri FÜGEDI, E.: Kapisztránói János csodái. A jeyzökönyvek társadalomtörténeti tanulságai. Századok 1977, 847 – 887; resp. naposlody ANDRIČ, S.: The Miracles of St. John Capistran. CEU Press 2000.

Protokol o vyšetrovaní svedkov z roku 1309, ktorý sa uskutočnil v kúrii pápežského legáta Gentilisa, nám umožňuje nahliadnuť na činnosť stredovekého cirkevného súdnictva. K vyhodnoteniu protokolu pozri CSUKOVITS, E.: Egyházi és világi oklevelek hitelessége a szentszéki bíróságok előtt. (Egy vizsgálat tanulságai.) In: Emlékkönyv Jakó Zsigmond születésének nyolcvanadik évfordulójára. Kolozsvár 1996, 126 – 134. O prameni celkom iného charakteru, čiže protokole o výsluchu svedkov z príležitosti vystavenia testamentu Žofie Orságovej roku 1495 pozri KUBINYI, A.: Egy késő középkori főrangú hölgy végrendekezésének tanulságai. Történelmi Szemle 39 (1997), 401 – 410.

³Archív mesta Bratislavy (ďalej AMB), Magistrát mesta, Stredoveké listiny č. 853; (inak aj Maďarský krajinský archív, ďalej MOL, fotokópie stredovekých listín – č. DF 239373). Zsigmondkori oklevéltár. Ed.: BORSA, I. – MÁLYUSZ, E. zv. I. – V. Budapest 1951 – 1997 (ďalej ZsO) V. 2058.

⁴Podanie arcibiskupského advokáta, protokol o výsluchu svedkov a ďalej citovaný text: AMB č. 852; (inak aj MOL DF 239372), text takmer v plnom znení: ZsO V. 2211.2299. Listiny vydané Matejom Vicedomini v tejto veci: AMB č. 855 (inak aj DF 239374), DL 107512 – pozri ZsO V. 2212.

notári. Výpoveď 43. svedka, pomocného ostrihomského biskupa Benedikta zapísali na osobitný list, nezávisle od ostatného textu. Forma zachovaných výpovedí naznačuje, že vypočúvaní svedkovia pôvodne nevypovedali v takomto poradí; výpoveď Tomáša Fehéra je v čistopise takmer na konci, no množstvo svedkov uvedených v zápise pred ním sa odvoláva práve na jeho slová. Ďalej sa máme dôvod domnievať, že svedkov bolo viac než 43. Poukazuje na to totiž výpoveď pomocného biskupa Benedikta, zaznamenaná na samostatnom liste, ako aj žiadosť ostrihomského advokáta o odročenie sporu, aby mohol predvolať ďalších svedkov.⁵ Ostrihomský arcibiskup podal inak žalobu proti Bratislavčanom aj svetskému súdu, keďže sa však tak kráľ Žigmund, ako aj arcibiskup Ján ako žalobca zdržiavali v zahraničí, spor odročili až do ich návratu do Uhorska.⁶ So začatím konzistoriálneho súdneho konania však nečakali ani na panovníka, ani na arcibiskupa, 16. septembra pri zachovaní zvyčajných formalít začali v Gutore vypočúvať 43 (resp. o čosi viac) svedkov.

Spomedzi svedkov len 4 svedčili v prospech Bratislavčanov, väčšina vypočúvaných vypovedala v prospech žalobcu. Po prečítaní celého textu protokolu možno jednoznačne povedať, že všetci svedkovia pristupovali k súdnemu konaniu s primeranou vážnosťou, a to v duchu prísahy, ktorú zložili hneď na začiatku. V žiadnej z výpovedí nemožno nájsť zaujatosť, nenatrafili sme ani na jednoznačné klamstvo, s istým prikrášľovaním sa však možno stretnúť. Za takéto úsmevné zlepšenie možno považovať napríklad formuláciu plebána Mikuláša z Mosta, ktorý sa mierne zastával Bratislavčanov, keď vo výpovedi uviedol, že „neobklúčili kostol, no z jednej strany sa tam mnohí postavili“.⁷ Väčšina vypočúvaných svedkov bývala v mieste činu, čiže v Biskupiciach, alebo v susedných či okolitých dedinách: 13 svedkov, vrátane farára a kaplána, pochádzalo z Biskupíc, 8 z Komárova, 6 z Hideghéty a 4 z Mosta. Dvaja svedkovia žili v Baltesdorfe, zo Semetu (dnes Kalinkovo), Misérdu (Nové Košariská) a zo Štefanovej v Bratislavskej stolici pochádzalo po jednom svedkovi. Šľachtic uvedený ako Štefan de Kanthaza pochádzal z obce Koncháza nachádzajúcej sa taktiež v Bratislavskej stolici.⁸ Jánov syn Juraj prišiel do okolia Bratislavy dokonca až z ďalekého Sedmohradska (de partibus Transsilvanensibus). Nedá sa identifikovať, z ktorej obce menom Svätý Baláz (Szentbalázs) pochádzal Jakub, inak brat biskupického kaplána. Väčšina vypočúvaných osôb patrila k poddaným, Biskupičania a Komárovčania boli poddanými ostrihomského arcibiskupa.⁹ Päť svedkov si uviedlo šľachtický pôvod, 7 patrilo k duchovnému stavu.

Je prirodzené, že miera informovanosti svedkov, ktorých bolo viac než 40, bola rozdielna, takže pri mnohých výpovediach bola zaznamenaná formulácia „nebol prítomný, ale počul“. Matej, prísažný z Komárova napríklad z okna svojho domu videl, ako ozbrojení Bratislavčania vedení županom a richtárom vtiahli do Biskupíc, o pokračovaní udalostí sa však dozvedel iba z počutia.¹⁰ Fridrich Beber z Mosta si vybavoval v Biskupiciach isté záležitosti, takže sa stal svedkom, ako Bratislavčania odvádzali dvoch lotrov vyvedených z kostola.¹¹ Taktiež len záverečnú časť akcie mohol vidieť Petrov syn Štefan, obyvateľ Komárova, ktorý, kým tam pribehol, videl už iba ako odvádzajú dvoch ľudí medzi koňmi.¹² Výpovede o priebehu udalostí dvoch dní sú však spoľahlivé, každý dôležitý detail možno rekonštruovať na základe aspoň dvoch tuctov svedectiev. Podrobnosťou opisu sa vyznačujú tri výpovede: Jakubovho syna Mi-

⁵Žiadosť o odročenie bola kladne vybavená, a to na 9. novembra. AMB č. 855 (inak MOL DF 239374).

⁶MOL DL 43341.

⁷„ab una parte stabant multi“.

⁸K identifikácii obce Koncháza v Bratislavskej stolici, ktorá sa nenachádza v historickotopografických slovníkoch, pozri listinu kráľa Mateja z roku 1458, uloženú v Archíve Bratislavskej kapituly č. 3 – 1 – 8 (inak MOL DF 225740).

⁹PÜSPÖKI NAGY, P.: Püspöki mezőváros története, Bratislava 1968, 66 – 79; FÜGEDL, E.: Az esztergomi érsek-ség gazdálkodása a XV. század végén. In: Uő: Kolduló barátok, polgárok, nemesek. Tanulmányok a magyar közép-korról. Budapest 1981, 481 – 483.

¹⁰„vidit de domo sua comitem Keppler et iudicem ... transmisissent“.

¹¹„ad villam Pispiky ex casu venissent, tunc vidissent, quod ...“.

¹²„cum ipse cucurrisset ad illud spectaculum, tunc vidit ...“.

chala zo Svätého Baláža (kaplánovho brata), biskupického farára Petra a Tomáša Fehéra pochádzajúceho z Biskupíc. Aj v menej detailnejších výpovediach možno však naďažiť na informácie, ktoré inak ostatní nespomínajú. Len Štefanov syn Mikuláš z Biskupíc vypovedal napríklad o tom, že dvoch chytených mužov po spútaní tŕkli palicami.¹³

Juraj a Mikuláš, dvaja chytení muži, si hnev mesta Bratislavy nevyslúžili pre krádež niekoľkých kúskov ovocia na trhu. Ako sa možno dočítať v listine kráľa Žigmunda z roku 1418, od cudzili z kráľovskej solnej komory 60 zlatých, odinakadiaľ (de quadam instita) zasa zbrane postačujúce na vyzbrojenie štyroch mužov.¹⁴ Ukradnutú výzbroj našli v dome jedného z vypočúvaných svedkov, u bratislavského kanonika Pavla, u ktorého Mikuláš pôsobil ako familiár. Peniaze sa však nenašli. Zloději, ktorí sa dostali do prekérnej situácie, utiekli do blízkych Biskupíc a zaiste sa chceli dostať čo najďalej od mesta. Hoci kam však ísť nemohli. Jakub zo Svätého Baláža vypovedal, čo počul na vlastné uši priamo od Juraja, a to, že sa nebojí ani tak kvôli peniazom ukradnutým v Bratislave, ale skôr pre mnohé prečiny spáchané vo Viedni.¹⁵ Na základe prameňov možno jednoznačne konštatovať, že išlo o skúsených zločincov a zlodějov, ktorých „požehnaná činnosť“ netrvala už dlho. Z hľadiska kauzy má zásadný význam skutočnosť, či obaja muži boli, alebo neboli klerikmi. Väčšina svedkov vypovedala, že boli klerikmi, mali tonzúru a nosili klerický odev.¹⁶ Ani napriek tomu nemožno tento fakt posúdiť jednoznačne. Bratislavský kanonik Pavol uviedol, že Mikuláš, ktorý u neho tri roky pôsobil ako familiár, nebol klerikom; no Juraj mal nižší stupeň kňazskej ordinácie. Podľa svedectva biskupického kaplána Fabiana sa Juraj spolu s ním v Čanáde stal pred 10 rokmi *acolutus*,¹⁷ čiže kostolný pomocník, služobník. Obaja obvinení nosili zvyčajne iba svetské oblečenie,¹⁸ na príslušnosť k duchovnému stavu si spomenuli zrejme iba vtedy, keď museli utekať pred svetskou mocou.

V nedeľu na Svätú Trojicu, čiže 14. júna, sa obaja klerici zjavili na pravidelnej omši v biskupickom kostole, ba komárovský mäsiar Michal dokonca videl, že spievajú spolu s ostatnými klerikmi.¹⁹ Jednoznačným dôvodom ich príchodu bolo, že chceli využiť právo azylu prislúchajúce kostolu. V päťkách mali totižto familiárov špána solnej komory, bratislavského podžupana a bratislavského richtára. Tí vo dverách kostola po skončení omše vyzvali oboch klerikov, stojacich vnútri, aby vrátili ukradnuté peniaze. Obaja muži však tvrdili, že peniaze nikomu neukradli. Vzápätí udalosti nadobudli rýchlejší spád. Traja familiári požiadali prítomného biskupického richtára a prisázných o pomoc pri zadržaní zlodějov. Oslovení biskupickí funkcionári odpovedali, že v kostole vzhľadom na azylové právo nemôžu nikoho zatknúť, no mimo kostola sú ochotní pomôcť spravodlivosti.²⁰ Dvaja ohrozovaní klerici ukončili ďalšiu výmenu názorov tým, že zamkli dvere kostola, vyštverali sa na kostolnú vežu, odkiaľ hádzaním kameňov bránili komukolvek vstúpiť do kostola. Ako uviedol Jánov syn Štefan z Komárova, dvaja familiári zostali strážiť kostol, tretí sa vybral do Bratislavy po pomoc. Podľa výpovede troch svedkov aj richtár a prisázní z Biskupíc poslali správu do Bratislavy.²¹ Posla sa dostavila nasledujúci deň, v pondelok ráno. Okolo 40 ozbrojených jazdcov na čele s bratislavským županom Petrom Kepplerom, bratislavským richtár-

¹³ „pertuciebantur cum cuspidibus et contis“.

¹⁴ AMB č. 885 (inak aj MOL DF 239393). Edície pozri FEJÉR, G.: Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis. Zv. I. – XI. Budapeš 1829 – 1844 (ďalej CDH) X/6, s. 189 – 191, cituje ORTVAY, T.: Pozsony város története, II./2 zv. Pozsony 1898, s. 110.

¹⁵ „multa mala Wyenne fecisset“.

¹⁶ Napríklad Jánov syn Juraj zo Sedmohradska, biskupický farár Peter, Tomáš Fehér.

¹⁷ „iam sunt decem anni transacti, quod ipse cum eodem Georgio in Czhanadino acolutus ordinatus fuisset“.

¹⁸ Bratislavský kanonik Filip videl, že nosili svetské oblečenie. Ich odev podrobne opisuje Jakub zo Svätého Baláža; podľa neho Juraj mal oblečené „albi coloris czottata et cissa ad modum secularium“.

¹⁹ Okrem neho o nedeľných udalostiach podrobne vypovedal biskupický farár Peter a Tomáš Fehér.

²⁰ „contra libertatem ecclesie nullum in ipsa ecclesia detinere presummerent“ – nedeľné udalosti možno rekonštruovať na základe výpovedí farára Petra, komárovského farára Michala, Jánovho syna Mikuláša, inak prisázného z Komárova, ako aj Tomáša Fehéra.

²¹ Podľa bratislavského kanonika Filipa správu do Bratislavy poslali Andrej, ktorý bol oficiálom arcibiskupa v Biskupiciach, biskupický richtár a prisázní, čo potvrdili aj Jánov syn Laurinec a komárovský prisázný Tomáš.

rom Andrejom Treletschom a viacerými prísaznými dorazilo do Biskupíc. Niektorých z nich, napríklad Lachhuntla, Gweltla, Hanuša Humphhela, ako aj pekára Kolomana svedkovia uviedli aj menovite.²² Boli odení v brnení a vyzbrojení kušami, kopijami a mečmi.²³ Najprv požiadali biskupických prísazných, aby zatkli zlodějov schovaných v kostole, čo však dotčení neboli ochotní urobiť, opätovne sa odvolávajúc na azylovú výsadu kostola.²⁴ Nato Bratislavčania násilím zobierali v dedine rebriky a začali dobýjať kostol.²⁵ Do veže, v ktorej sa zloději schovali, vystrelili množstvo šípov z kuší, potom vylomili dvere kostola (výpovede v tomto detaile nie sú však jednoznačné).²⁶ K múrom a stenám kostola zvonka i zvnútra! pristavili rebriky, preborili strechu a cez otvor vnikli dovnútra.²⁷ Zo svedectiev nie je celkom jasné, ako vlastne chytili dvoch zločincov. Väčšina opýtaných nevedela dať na túto otázku presnú odpoveď. Bratislavský kanonik Michal Kaler uviedol, že dobrovoľne zliezli z veže, podľa Jána z Hideghétu zliezli, až keď im Biskupičania prísazne sľúbili beztretnosť, podľa Dionýza z Hideghétu im to prisľúbil istý Peter, povolaním mýtnik. Farár Jakub z Misérdu zasa uviedol, že prísazný sľub im dal bratislavský župan, podľa Jakuba zo Svätého Baláza im beztretnosť, ak vyjdú von, sľúbil bratislavský richtár. Biskupický farár Peter a Tomáš Fehér uviedli, a potvrdila to aj väčšina svedkov, že previnilcov sa zmocnili násilím. Zdá sa pravdepodobné, že viacerí pokrikmi sľubovali obkľúčeným beztretnosť, a tí si uvedomili bezvýhodiskovosť svojho postavenia, takže im nezostalo iné, než opustiť farský kostol, už aj tak neposkytujúci ochranu. Osud oboch sa tak jednoznačne spečatil. V priľahlom cintoríne ich zviazali, podľa výpovede Štefanovho syna Mikuláša z Biskupíc ich štychali kopijami a palicami. Potom ich pripúťali za ruky ku koňom a odviekli do Bratislavy.²⁸ V Bratislave oboch podrobili mučeniu, na základe mestského práva odsúdili na smrť a obesili.²⁹

V súdnom konaní, ktoré inicioval ostrihomský arcibiskup a ktorého konečný výrok, žiaľ, nepoznáme, ide vlastne o dva podstatné body žaloby: porušenie nedotknuteľnosti kostola a cintorína, ako aj o zneváženie cirkevnej súdnej právomoci ostrihomského arcibiskupa i celého duchovného stavu.³⁰ Právo azylu prislúchajúce kostolom bolo v Uhorsku rovnako staré ako samotné kresťanstvo, vzťahovalo sa rovnako na zločincov, ako aj na tých, čo sa do ohrozujúcej či nebezpečnej situácie dostali bez vlastného zavinienia. Kostol však, ako to dokazuje viacero prípadov, neposkytoval vždy ochranu pred svetským násilím. Príklad arpádovského vojvodu Álmoša je všeobecne známy: istý Benedikt, na pokyn kráľa Kolomana sa snažil vyvliecť z dömöšského kláštora slepého vojvodu, ktorý sa kŕčovite pridržal oltára, takže oltár sa poškvnil Álmošovou krvou. Tradícia hovorí, že znesväcujúceho Benedikta postihol krutý koniec; ešte v ten deň spadol z koňa a zlomil si väzy. Vo väčšine prípadov však okamžitá odplata absentovala, narušiteľov

²²Podľa jednoznačnej výpovede svedkov podžupan Andrej, ktorého človek (famiár) taktiež prišiel v nedel'iu do Biskupíc, nebol prítomný. Účasť bratislavského župana, richtára a prísazných a okolo 40 jazdcov potvrdzujú výpovede väčšiny svedkov, meno richtára poznal iba Tomáš Fehér. Iba Jánov syn Laurinec odhadoval počet útočníkov na 70 mužov.

²³Farár Mikuláš z Mosta: „aliqui cum balistis, aliqui cum gladiis“, biskupický farár Peter: „armati cum panceris et loriceis cum balistis lanceis“, Tomáš Fehér: „panceria loricas et balistas aliqui ex eis, aliqui autem gladios“.

²⁴Takto vypovedali vypočúvaní biskupickí prísazní, napríklad Jakub a Michalov syn Martin. Je zaujímavé, že biskupický richtár nevstupuje medzi vypočúvanými.

²⁵Výpovede farára Mikuláša z Bruku, Jakubovho syna Míchala zo Svätého Baláza, Tomáša Fehéra, pričom prví dvaja uvedení tvrdili, že Biskupičanov nútli priniesť rebriky.

²⁶Podľa plebána vyrazili dvere, podľa Tomáša Fehéra ich nevyrazili, ale „cum lignis aperuissent“.

²⁷Farár Mikuláš z Mosta: „scalas ab intra circa quamdam columpnam apposuerunt“, Štefanov syn Mikuláš z Biskupíc: „tectum eiusdem ecclesie in parte superiori ... fuit modicum fractum“, (Michalov syn Martin, prísazný z Komárova tvrdil, že strechu preboril pekár Koloman), Jakub zo Svätého Baláza: „ascenderunt subtus tectum ipsius ecclesie et sagittas ad turrim ad versus dictos Georgium et Nicolaum miserunt“.

²⁸Například Tomáš Fehér uviedol „in cimiterio captivaverunt et manum cum funibus ligaverunt et sic eosdem penes equos deduxerunt“, resp. pozri pozn. č. 12.

²⁹Takto vypovedal napríklad bratislavský kanonik Michal Kaler, Jánov syn Juraj zo Sedmohradka, Štefanov syn Mikuláš z Biskupíc, Egídius zo Smetu a Tomáš Fehér.

³⁰Podľa našich poznatkov je v uvedenej veci poslednou listinou už spomínaná odročovacia listina kráľa Žigmunda z roku 1418 (pozri pozn. č. 13).

očakávalo spravidla cirkevné súdne konanie, prípadne exkomunikácia, no častokrát zostával násilný čin bez následkov.³¹ Dôvodom druhého bodu obžaloby bola skutočnosť, že obaja dolapení zločinci boli klerikmi, takže súdnu právomoc nad nimi mala iba cirkevná vrchnosť. Na základe čoho si teda mesto Bratislava, dokonca za cenu útoku na kostol, dovolilo súdiť ich? Ako si mohlo dovoliť nerešpektovať *privilegium fori* (čiže jurisdikčnú výsadu cirkvi)?

Bratislavský richtár dostal súdnu právomoc viac než sto rokov pred týmto prípadom, a to konkrétne roku 1291.³² Bratislavskú právnu knihu práve vtedy, čiže okolo rokov 1410 – 1420, začali zostavovať.³³ Právna kniha jasne určovala procesný postup i kompetencie; ak sa spor dotýkal cirkevného práva, richtár sa musel opýtať stránok, či súhlasia s uplatnením mestského práva. Ak sa tak rozhodli obidve strany, bolo možné uplatniť mestské právo, ak s tým však ktorýkoľvek zainteresovaný nesúhlasil, nebolo možné postupovať podľa neho.³⁴ V prípade dvoch klerikov chytených v Biskupiciach sa však dotýčným možnosť výberu neposkytla; považovali ich za obyčajných zločincov, a tak s nimi aj naložili. A ani právo azylu prislúchajúce biskupickému kostolu ich neuchránilo pred tým, že voči nim postupovali podľa mestského práva ako voči zlodejom, ktorých čakal povraz. Dobýjanie biskupického kostola malo však aj právnu predohru. Roku 1359 kráľ Ľudovít I. udelil richtárovi a prísazným Bratislavy privilegium, podľa ktorého mali právo vyvieť z ktoréhokoľvek kláštora, kostola a cintorína vrahov, ktorí tam utiekli.³⁵ Podobnú výsadu udelil svojmu obľúbenému mestu Bratislave aj kráľ Žigmund: v privilegii z roku 1405 splnomocnil bratislavských mešťanov, že môžu súdiť aj tých, čo hľadajú útočisko v domoch prepošta a kapituly, a že zločincov majú právo vyvieť odtiaľ aj násilím.³⁶ Keď k týmto dvom výsadám udeleným Bratislavčanom prirátame aj ustanovenie zákona z roku 1405 o mestách, ktoré mali právo potrestať zločincov, čo sa dopustili trestného činu na území mesta,³⁷ potom sa násilné zmocnenie Mikuláša a Juraja nezdá až natoľko odvážne. Mestá, a teda aj Bratislava, sa celkom pochopiteľne snažili, aby na území svojho mesta bezozvýšku uplatňovali udelené súdne výsady. Stanovenie kompetenčných hraníc medzi mestským a cirkevným právom sa uskutočňovalo prostredníctvom právnych dišpút v rámci konkrétnych káuz. Ako výsledok tohto postupu sa koncom 15. storočia vykryštalizovala prax, podľa ktorej sa všetky procesy mešťanov konali pred mestským súdom, v súdnych konaniach cirkevného charakteru bol zasa kompetentný konzistoriálny súd.³⁸

(Z maďarčiny preložil Vladimír Segeš. Poznámka prekladateľa: Autorka v štúdiu používala miestopisné názvy iba v maďarčine. V mnohých prípadoch ide o obce, ktoré časom zanikli, resp. dnes sú súčasťou iných obcí. Pri preklade sme používali príslušný najstarší tvar názvu používaného v slovenčine. Tak napríklad Gutor je dnes Hamuliakovo, Semet je Kalinkovo, Misérd má názov Nové Košariská. Komárov je dnes súčasťou katastrálneho územia Podunajských Biskupíc, Hideghét zasa súčasťou Mosta pri Bratislave. Uprednostnili sme však názov Bratislava, a nie Prešporok.)

³¹K Álmošovi pozri *Scriptores rerum Hungaricarum*. Ed.: Emericus Szentpétery I. zv. Budapest 1937, s. 432. Na uplatňovanie práva azylu je množstvo príkladov vo Varadínskom registri. Pozri *Regestrum Varadiense examinum ferri candentis ordine chronologico digestum, descripta effigie editionis a. 1550 illustratum*. Ed.: J. Borovszky – S. Borovszky. Budapest 1903.

³²Privilegiálna listina z 2. decembra 1291, v plnom rozsahu text publikuje JUCK, L.: *Výsady miest a mestečiek na Slovensku (1238 – 1250)*. Bratislava 1984, č. 77, s. Celé územie mesta však nepatrilo pod právomoc richtára, niekoľko ulíc pod hradom, čiže Podhradie spadalo pod jurisdikciu tam sídliaceho župana, to vlastne vysvetľuje, prečo sa na akcii v Biskupiciach zúčastnil aj župan Peter Keppler.

³³KIRÁLY, J.: *Pozsony város joga a középkorban*. Budapest 1894, s. 16.

³⁴Text v nemeckom jazyku vydal KIRÁLY, J.: c. d., s. 395.

³⁵CDH IX/3, s. 49 – 50. Zmienka aj u ORTVAY, T.: c. d., s. 108.

³⁶AMB č. 732 (inak aj MOL DF 239271), edíciu pozri CDH X/4, s. 400 – 401.

³⁷*Decreta Regni Hungariae 1301 – 1457* (Ed. DÖRY, F., BÓNIS, G., BÁCSKAI, V. Budapest 1976, s. 194).

³⁸BÓNIS, G.: *Die Entwicklung der geistlichen Gerichtsbarkeit in Ungarn vor 1526*. In: *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte*. Weimar 1963, s. 230.